

บทที่ ๒

บทสรุปความคิดเห็น

จากการศึกษาบทบาททางการเมืองของหลวงพิบูลสงครามดังกล่าวตั้งแต่เข้าร่วมในการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ในวันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕ และได้ระดมอำนาจทางการเมืองมากขึ้น จนได้ขึ้นดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ในปี พ.ศ. ๒๔๘๐ ก็ได้กวาดล้างปรปักษ์ทางการเมือง กลุ่มสำคัญคือ กลุ่มพระยาทรงสุรเดช กับกลุ่มนิยมกษัตริย์ได้หมดสิ้น ด้วยการตั้งศาลพิเศษขึ้นพิจารณาพิพากษาลงโทษประหารชีวิต และจำคุกบรรดาผู้ที่ต้องสงสัยว่าจะคิดโค่นล้มอำนาจของหลวงพิบูลฯ และหลังจากนั้นก็ปรากฏว่าหลวงพิบูลฯ สามารถปกครองประเทศไปได้อย่างราบรื่น โดยปราศจากศัตรูคู่แข่งใด ๆ อันทำให้หลวงพิบูลฯ มีอำนาจทางการเมือง—เมืองที่แข็งแกร่ง และมีอำนาจการปกครองที่สูงที่สุดอยู่เป็นเวลานาน จนกระทั่งหมดอำนาจลงเมื่อต้องตกเป็นอาชญากรสงคราม หลังสงครามโลกครั้งที่สอง และรัฐบาลพลเรือนของนายควง อภัยวงศ์ ได้เข้ามาสวมตำแหน่งแทนในเวลาต่อมา

จะเห็นได้ว่า การที่หลวงพิบูลฯ ได้มีอำนาจทางการเมืองเข้มแข็งมากขึ้นนั้น หลวงพิบูลฯ ได้ใช้วิธีการต่าง ๆ หลายประการ เพื่อเสริมสร้างและรักษาอำนาจทางการเมืองของตน ดังที่ได้กล่าวไว้ในบทที่ ๑ ซึ่งมีข้อสังเกตที่สรุปได้บางประการดังนี้

๑. การสร้างคุณสมบัติส่วนตัวให้เป็นที่ยอมรับต่อในหมู่ประชาชน คือการทำให้เป็นผู้นำเปี่ยมคุณงามมี

หลวงพิบูลฯ ได้ใช้ทรัพยากรทางการเมืองประเภททักษะในการเป็นผู้นำมาเสริมสร้างให้ประชาชนเกิดความนิยมในตัวเขา เนื่องจากหลวงพิบูลฯ มีคุณสมบัติที่ได้เปรียบ คือเป็นผู้ที่มีบุคลิกภาพดี สามารถจับใจบุคคลได้ง่าย มีความสุภาพอ่อนน้อมถ่อมตน พูดจาอ่อนหวาน และมีความอ่อนโยน อันทำให้ผู้พบเห็นทั่วไปเกิดความนิยมชมชอบ นอกจากนี้หลวงพิบูลฯ ยังมีสติปัญญาและความรู้ความสามารถสูง กับมีการตัดสินใจที่เด็ดขาด สามารถแก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้

เป็นอย่างที่ หลวงพิบูลฯ รู้จักการค่อย ๆ สะสมชื่อเสียง เกียรติคุณจากคนธรรมดา ๆ ที่ไม่มีใครรู้จัก โดยเข้าร่วมเป็นผู้คิดก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครองรุ่นแรกที่คบคิดกันในประเทศ-ฝรั่งเศส และได้ร่วมมือบทบาทในการก่อการปฏิวัติในวันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕ ซึ่งเมื่อทำการสำเร็จก็ได้เข้ารับตำแหน่งกรรมการราษฎร และรัฐมนตรีในคณะรัฐบาลชุดแรก ซึ่งมีพระยา-มโนปกรณนิติธาดา เป็นนายกรัฐมนตรี จนกระทั่งเมื่อเกิดการขัดแย้งในหมู่คณะราษฎรผู้ก่อการในเรื่องเค้าโครงเศรษฐกิจของหลวงประดิษฐมนูธรรม ซึ่งทำให้บุคคลชั้นหัวหน้าของคณะราษฎร เกิดแตกแยกกันเป็นสองฝ่าย โดยพระยาทรงสุรเดช พระยาฤทธิอัคเนย์ และพระประศาสน์-พิทยายุทธ ๓ ใน ๔ ทหารเสือได้ไปเข้ากับพระยามโนปกรณฯ ส่วนพระยาพหลฯ และหลวง-พิบูลฯ มีความโน้มเอียงไปเข้ากับหลวงประดิษฐฯ ความขัดแย้งดังกล่าวมีผลทำให้หลวงพิบูลฯ กลายเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญขึ้นมา โดยร่วมกับพระยาพหลฯ ทำรัฐประหารไล่พระยามโนฯ ออกจากตำแหน่ง และพระยาพหลฯ ไล่ขึ้นเป็นนายกรัฐมนตรีแทน หลังจากนั้นหลวงพิบูลฯ ก็ได้สร้างสมอำนาจและบารมีทางการเมืองเป็นการใหญ่ โดยรับหน้าที่เป็นแม่ทัพกองกำลังผสมปราบปรามกบฏวรวะนะได้ราบคาบ และภายหลังหลวงพิบูลฯ ก็ก้าวเข้าไปดำรงตำแหน่งผู้บัญชา-การทหารบก และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมตามลำดับ ซึ่งขณะที่ดำรงตำแหน่งดังกล่าว หลวงพิบูลฯ ก็ได้เริ่มสร้างความนิยมในหมู่ทหารด้วยการมุ่งปรับปรุงแสนยานุภาพในกองทัพบก เรือ อากาศ ด้วยการใช้งบประมาณของประเทศมาใช้ในกิจการค่านี้อยู่เป็นจำนวน ๑ ใน ๓ ของงบประมาณทั้งหมด อันมีผลทำให้หลวงพิบูลฯ กลายเป็นสัญลักษณ์ของผู้นำในวงการทหาร และได้รับการสนับสนุนจากบรรดาทหารส่วนใหญ่เป็นอันมาก นอกจากนี้ในระหว่างที่หลวงพิบูลฯ ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม และในระยะแรกที่ขึ้นดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ต่อจากพระยาพหลฯ นั้น ยังประสบกับการถูกลอบสังหารจากฝ่ายศัตรูของเขา โดยถูกลอบยิง ๒ ครั้ง และถูกวางยาพิษ ๑ ครั้ง แต่หลวงพิบูลฯ ก็รอดพ้นจากอันตรายมาได้ โดยไม่ถึงแก่ชีวิต การรอดพ้นจากอันตรายทั้งหมดนี้ เป็นเครื่องช่วยส่งเสริมให้หลวงพิบูลฯ มีบุญญาบารมีขึ้น ในสายตาของประชาชนซึ่งเชื่อกันว่าหลวงพิบูลฯ เป็นผู้มีปาฏิหาริย์ โดยที่ไม่ว่าศัตรูจะลอบทำอันตรายแก่เขาด้วยวิธีใด ก็ไม่ประสบผลสำเร็จ ด้วยเหตุนี้หลวงพิบูลฯ จึงได้รับการยกย่อง

จากประชาชนว่าเป็นผู้นำเปี่ยมด้วยบารมี

๒. การสร้างองค์กรหรือกลุ่มทางการเมืองขึ้นสนับสนุน (ทั้งในและนอกสภา)

ในแง่นี้หลวงพิบูลฯ ประสบผลสำเร็จมาก โดยอาศัยอิทธิพล และอำนาจหน้าที่ใน
ขณะที่ได้ดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบก รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม และนายกรัฐมนตรี
โดยแต่งตั้งนายทหารที่เป็นพรรคพวกของตนเข้าดำรงตำแหน่งสำคัญ ๆ ในกองทัพทั้งสาม
และในกรมตำรวจ เช่น ให้ น.อ.หลวงสินธุ์สงครามชัย ดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการทหารเรือ
และตัวหลวงพิบูลฯ เอง เมื่อดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ก็คุมทั้งกระทรวงกลาโหม และ
กระทรวงมหาดไทย ก็ได้ตั้งผู้ที่เป็นพรรคพวกของตน คือ พ.อ.หลวงพรหมโยธี เป็นรัฐมนตรี
ช่วยว่าการกระทรวงกลาโหม ให้หลวงนฤเบศร์มานิต เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการคลัง
ให้ พ.ศ.อ.หลวงอภัยเดชจรัส เป็นอธิบดีกรมตำรวจ นอกจากนี้เมื่อหลวงพิบูลฯ ขึ้นดำรง
ตำแหน่งนายกรัฐมนตรีเป็นครั้งแรก ในเดือนธันวาคม พ.ศ.๒๔๘๑ นั้น หลวงพิบูลฯ ได้ตั้ง
สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภท ๒ ซึ่งเป็นสมาชิกสภาประเภทแต่งตั้ง ซึ่งส่วนใหญ่เป็นพวก
ผู้เอกราชที่เป็นพรรคพวกของหลวงพิบูลฯ เป็นรัฐมนตรี ในรัฐบาลของหลวงพิบูลฯ เป็นจำนวน
ถึง ๒๐ คน ในจำนวน ๒๔ คน อันทำให้หลวงพิบูลฯ มีฐานอำนาจที่มั่นคงมากในสมัยนั้น ๆ

รายชื่อรัฐมนตรีในคณะรัฐบาลของหลวงพิบูลฯ เมื่อวันที่ ๒๐ ธันวาคม ๒๔๘๑ ซึ่ง
เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทแต่งตั้ง (ประเภทที่ ๒) มีดังนี้

๑. หลวงพิบูลสงคราม	๒. หลวงประดิษฐมนูธรรม	๓. เจ้าพระยาศรีธรรมมาธิเบศร์
๔. น.อ.พระเวชยันตรังสฤษดิ์	๕. น.อ.หลวงสินธุ์สงครามชัย	๖. หลวงโกวิทอภัยวงศ์
๗. น.อ.หลวงธำรงนาวาสวัสดิ์	๘. น.อ.หลวงกาจสงคราม	๙. หลวงชำนาญนิติเกษตร
๑๐. พ.ศ.หลวงเชวงศักดิ์สงคราม	๑๑. นายคิเรก ชัยนาม	๑๒. นายควง ลพานุกรม
๑๓. หลวงนฤเบศร์มานิต	๑๔. น.ท.หลวงนาวาวิจิตร	๑๕. พ.ท.ประยูร ภมรมนตรี
๑๖. พ.อ.หลวงพรหมโยธี	๑๗. หลวงวิจิตรวาทการ	๑๘. พ.อ.หลวงสฤษฏ์ยุทธศิลป์
๑๙. น.ท.หลวงสังวรณยุทธกิจ ร.น.	๒๐. พ.อ.หลวงเสรีเวียงฤทธิ์	

จากรายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร สมัยที่ ๒ (สามัญ) ๒๔๘๑, เล่ม ๑ หน้า ก - ง.

นอกจากนั้นหลวงพิบูลฯ ยังได้อาศัยประโยชน์จากรัฐธรรมนูญที่ใช้ในขณะนั้น (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม ๑๐ ธันวาคม ๒๔๗๕) โดยเฉพาะตามที่กำหนดไว้ในมาตรา ๖๕ ซึ่งเป็นบทเฉพาะกาลว่า สถาปนาราษฎรจะประกอบด้วยสมาชิก ๒ ประเภท มีจำนวนเท่ากัน คือ สมาชิกประเภทที่ ๑ ได้แกผู้ที่ราษฎรเลือกตั้ง และสมาชิกประเภทที่ ๒ ได้แกผู้ที่พระมหากษัตริย์แต่งตั้งในระหว่างที่ราษฎรมิสิทธิเลือกตั้งกว่าครั้งยังมีการศึกษาไม่จบประถมศึกษา แต่อย่างช้าจะคงไม่เกิน ๑๐ ปี รัฐธรรมนูญฉบับนี้ให้ประโยชน์แก่หลวงพิบูลฯ มาก เพราะทำให้หลวงพิบูลฯ แต่งตั้งพรรคพวกของตนเข้าเป็นสมาชิกประเภทที่ ๒ ได้เกือบทั้งหมด เพราะหลวงพิบูลฯ ใจการบีบบังคับโดยทางอ้อมกราบบังคมทูลให้พระมหากษัตริย์ตั้งพรรคพวกของตนเป็นสมาชิกประเภทที่ ๒ เกือบทั้งหมด ซึ่งทำให้หลวงพิบูลฯ สามารถควบคุมสถาบันทางการเมืองและการปกครองที่สำคัญได้อย่างเด็ดขาด นอกจากนี้รัฐบาลของหลวงพิบูลฯ ยังแสดงเจตจำนงที่จะอยู่ในอำนาจต่อไปอีก โดยการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ ว่าด้วยบทเฉพาะกาล พ.ศ. ๒๔๘๓ (ลงวันที่ ๑ ตุลาคม ๒๔๘๓) ซึ่งตามมาตรา ๓ ของรัฐธรรมนูญฉบับนี้ให้ยกเลิกข้อความในมาตรา ๖๕ เดิม และยี่สิบอายุของสมาชิกประเภทแต่งตั้ง (ประเภท ๒) ออกไปอีก ๑๐ ปี รวมเป็น ๒๐ ปี ตั้งแต่วันให้พระราชบัญญัติธรรมนูญการปกครองแผ่นดินไทยชั่วคราว พ.ศ. ๒๔๗๕^๒

นอกจากการสร้างองค์กร และอำนาจภายในรัฐสภาที่หลวงพิบูลฯ กระทำขึ้นแล้ว หลวงพิบูลฯ ยังสร้างองค์กรนอกสภา ที่เป็นเครื่องมือของคนอีก คือ การตั้งโรงเรียนสืบราชการลับ ซึ่งประกอบด้วยนายทหารและตำรวจ มีหน้าที่สืบสวนความเคลื่อนไหวของฝ่ายปรักษ์ทางการเมืองของคน กับทั้งยังสามารถควบคุมคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ (ซึ่งมีพระองค์เจ้าอาทิตย์ทิพอาภา เป็นประธาน) อันทำหน้าที่เหมือนหนึ่งพระมหากษัตริย์ไว้ในอำนาจอีกด้วย ซึ่งทำให้หลวงพิบูลฯ มีอำนาจทางการเมืองที่แข็งแกร่งมาก

^๑ ศ.ดร.กระมล ทองธรรมชาติ, วิวัฒนาการของระบอบรัฐธรรมนูญไทย, (กรุงเทพฯ : บรรณกิจเทรคคิง, ๒๕๒๐), หน้า ๔๒ - ๔๕.

^๒ ศ.ไพโรจน์ ชัยนาม, รัฐธรรมนูญ : บทกฎหมายและเอกสารสำคัญในทางการเมืองของประเทศไทย (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๑๕), หน้า ๑๑๕.

๓. การให้สินจ้างรางวัลแก่ผู้แจ้งรักภักดี

จะเห็นได้ว่า หลวงพิบูลฯ เป็นผู้ที่มีสมัครพรรคพวกมาก และสมัครพรรคพวกของ หลวงพิบูลฯ จะได้รับการตอบแทนความดีความชอบด้วยการไถ่รางวัลในรูปต่าง ๆ เป็นทรัพย์สินเงินทอง ตำแหน่งหน้าที่ยศฐาบรรดาศักดิ์ ก็จะได้เห็นได้จากกรณีที่หลวงพิบูลฯ แต่งตั้งพรรคพวกของเขาเข้าดำรงตำแหน่ง รัฐมนตรีในกระทรวงฯ ที่สำคัญ ๆ ในสมัยที่ขึ้นดำรงตำแหน่ง นายกรัฐมนตรี เช่น ตั้ง พ.ต.อ.หลวงอкул เศรษฐกิจ เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการมหาดไทย น.อ. หลวงสินธุ์สงครามชัย เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงธรรมการ หลวงประดิษฐ์มนูธรรม เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง น.อ.หลวงธำรงนาวาสวัสดิ์ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม น.อ.หลวงกาจสงคราม พ.ท.ประยูร ภมรมนตรี พ.อ.หลวงสฤษฏ์ยุทธศิลป์ ฯลฯ เป็นรัฐมนตรี เป็นต้น นอกจากนี้หลวงพิบูลฯ ยังได้ปูนบำเหน็จความชอบให้แก่ผู้ช่วยเหลือคน ในการทำลายล้างศัตรูทางการเมืองอีกหลายครั้งหลายหนด้วย เช่น การให้รางวัลและเลื่อนยศแก่นายสิบที่นำความมาบอกเรื่องที่มีพวกนายสิบจะคิดทำการกบฏในปี พ.ศ. ๒๔๗๗ จนทำให้รัฐบาลจับพวกนายสิบที่คิดกบฏไว้ได้ก่อนที่จะลงมือทำการยึดอำนาจ กับให้รางวัลแก่ผู้ช่วยเหลือหลวงพิบูลฯ เมื่อคราวถูกนายพุ่ม ทับสายทอง ลอบยิงที่สนามหลวง รวมทั้งให้รางวัลและปูนบำเหน็จความชอบให้แก่กรมการศาลพิเศษ และเจ้าหน้าที่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ในการพิจารณาคดีศาลพิเศษอันเป็นชาวอเมริกันกราวในสภาผู้แทนราษฎรว่ารัฐบาลหลวงพิบูลฯ ได้นำเงินราชการลับไปใช้เป็นจำนวนห้าหมื่นบาท เป็นรางวัลในการตั้งศาลพิเศษ ๒๔๘๑ อีกด้วย

๔. การสร้างอุดมการณ์ทางการเมืองให้เป็นที่ยอมรับของประชาชน

ในระยะแรกที่หลวงพิบูลฯ ขึ้นดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ได้มีการสร้างอุดมการณ์ชาตินิยม เพื่อปลุกใจให้ประชาชนเชื่อในตัวผู้นำ อันเป็นอุดมการณ์ที่หลวงพิบูลฯ รับมาใช้ จากอุดมการณ์ชาตินิยมของญี่ปุ่น ลัทธินาซีของเยอรมัน และลัทธิฟาสซิสต์ของอิตาลี ซึ่งหลวงพิบูลฯ

มีความนิยมชมชอบ ก็จะได้เห็นได้จากกรณีที่หลวงพิบูลฯ ได้แสดงสุนทรพจน์แสดงความนิยมชมชอบในประเทศทั้งสามกับการที่ไค้ส่งนายทหารต่าง ๆ เช่น พ.ท.ประยูร ภมรมนตรี ไปศึกษาวิชาการทหารในประเทศเยอรมัน เป็นต้น การสร้างอุคมการทางการเมืองแบบชาตินิยมของหลวงพิบูลฯ นี้ ทำให้ฐานะและอำนาจของหลวงพิบูลฯ เพิ่มสูงขึ้น และมีผลทำให้หลวงพิบูลฯ สามารถดึงมคิมทหารให้สนับสนุนเขาได้ในการนำประเทศไทยเข้าสู่การสงครามกับฝรั่งเศส เพื่อหวังคืนแดนอินโดจีนคืน และการประกาศสงครามกับฝ่ายพันธมิตร ในสงครามโลกครั้งที่สองอันเป็นผลทำให้หลวงพิบูลฯ ตกจากอำนาจไปในที่สุด

๕. การพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศให้เจริญมั่งคั่ง

ในระยะแรกของการเป็นนายกรัฐมนตรี หลวงพิบูลฯ ได้มุ่งใช้การพัฒนาเศรษฐกิจหนักไปในด้านทหารมากกว่าทางพลเรือน โดยการพัฒนาปรับปรุงกองทัพบก เรือ อากาศ ให้ทันสมัย โดยใช้งบประมาณทางทหารเป็นจำนวนประมาณ ๑ ใน ๓ ของงบประมาณประเทศ เพื่อใช้ในการซื้ออาวุธยุทโธปกรณ์ที่ทันสมัย เช่น ปืนใหญ่ ปืนกล รถถัง และเรือรบ ตลอดจนเรือค้ำน้ำ ฯลฯ

๖. การใช้อำนาจข่มขู่ หรือก้าวจักปรักหักพังทางการเมือง

วิธีการดังกล่าวนี้เป็นวิธีการทางการเมืองที่สำคัญที่หลวงพิบูลฯ นำมาใช้เพื่อสร้างความมั่นคงให้แก่ฐานอำนาจทางการเมืองของตนได้อย่างเป็นประโยชน์มากที่สุด ก็จะได้เห็นได้จากกรณีที่หลวงพิบูลฯ ต้องใช้กำลังอำนาจเพื่อแผ้วถางทางไปสู่อำนาจสูงสุดในการปกครอง โดยต้องต่อสู้กับกลุ่มพระยาทรงสุรเดช ในสมัยที่มีการขัดแย้งกันในเรื่องเค้าโครงการเศรษฐกิจของหลวงประดิษฐมนูธรรม ซึ่งหลวงพิบูลฯ ได้รวบรวมกำลังทหาร โดยขอรับรองให้พระยาพหลหารับเป็นหัวหน้า ทำการรัฐประหาร โค่นล้มรัฐบาลพระยามโนฯ เมื่อวันที่ ๒๐ มิถุนายน ๒๔๗๖

^๑ รายละเอียดมีในบทที่ ๔

^๒ รายละเอียดมีในบทที่ ๔

อันเป็นผลทำให้พระยาทรงฯ ซึ่งเป็นผู้อาวุโสเป็นที่สองรองจากพระยาพลหา ในคณะผู้ก่อการฯ ต้องหมกอำนาจอกลงไป ต่อมาหลังจากที่เขาประสบความสำเร็จในการนำกองกำลังผสมของรัฐบาลต่อสู้กับฝ่ายกบฏบวรเดช ในปี พ.ศ. ๒๔๗๖ ซึ่งรัฐบาลเป็นฝ่ายชนะ หลังจากนั้นหลวงพิบูลฯ ก็ต้องประสบกับการคิดโค่นอำนาจและการลอบปองร้ายของฝ่ายปรปักษ์ทางการเมืองของตน ตลอดจนมาหลายครั้งก่อนที่หลวงพิบูลฯ จะได้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีคือ การติดก่อการกบฏของพวกนายสิบ, การกบฏลัทธิธรรมานุญ ๒๔๗๘, การลอบยิงที่ท้องสนามหลวง โดยนายพุ่ม หับสายทอง, การถูกยิงที่บ้าน โดยนายลี บุญตา, การถูกลอบวางยาพิษที่บ้าน รวมทั้งการก่อตัวของกลุ่มพระยาทรงสุรเดช ในรูปต่าง ๆ เช่น การตั้งโรงเรียนรบ และการรวมตัวกันอย่างเงิบ ๆ ของนายทหารที่ยังนิยมชมชอบในตัวพระยาทรงฯ ฯลฯ สิ่งต่าง ๆ ที่กล่าวมานี้มีผลทำให้หลวงพิบูลฯ มีความเชื่อ (Perception) ว่า ฐานอำนาจทางการเมืองของตนไม่มั่นคง เนื่องจากมีฝ่ายปรปักษ์ทางการเมือง เป็นจำนวนมากที่คิดคอยโค่นล้มอำนาจของเขา

อย่างไรก็ดี เป็นที่สรุปได้จากการศึกษาในบทค้น ๆ ว่า ศัตรูทางการเมืองของหลวงพิบูลฯ หรือกลุ่มบุคคลที่คิดต่อต้านหลวงพิบูลฯ ที่ได้กล่าวมาทั้งหมด มิได้เป็นกลุ่มบุคคลกลุ่มเดียวกัน แต่กลุ่มที่คิดต่อต้านเหล่านี้ ดำเนินการกันอย่างเอกเทศและมีได้ร่วมกันเป็นคณะเดียวกัน เช่นกรณีกบฏบวรเดชก็เป็นการรวมกลุ่มของนายทหารพวกเชื้อพระวงศ์ที่ต้องถูกปลดออกจากประจำการ หลังจากหลวงพิบูลฯ ดำรงรัฐประหารในวันที่ ๒๐ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๖ ได้สำเร็จ และนายทหารผู้ใหญ่เหล่านั้น เช่น พลเอกพระองค์เจ้าบวรเดช ก็ยังไม่พอใจที่ถูกหลวงพิบูลฯ ส่งจกหมายไปชมชู้ โดยไซด้อยค่าที่ไม่แสดงความเคารพอีกด้วย ส่วนกรณีกบฏนายสิบก็เกิดจากการรวมตัวกันของกลุ่มนายสิบประจำการตามกรมทหารต่าง ๆ ที่ไม่พอใจรัฐบาล และต้องการจะใช้กำลังขับไล่คณะรัฐบาลออกจากตำแหน่ง กับจะได้อัญเชิญให้พระปกเกล้าฯ กลับมาครองราชย์ต่อไป สำหรับกรณีกบฏลัทธิธรรมานุญ พ.ศ. ๒๔๗๗ นั้นก็เกิดจากการรวมกลุ่มของนักการเมืองและปัญญาชนฝ่ายพลเรือนบางคนที่ไม่พอใจในแนวทางการปกครองของรัฐบาลในสมัยนั้น และต้องการจะให้ระบอบการปกครองเป็นประชาธิปไตยมากขึ้นกว่าเดิม ในส่วนการลอบยิงและการคิดทำลายชีวิตของหลวงพิบูลฯ ในรูปต่าง ๆ นั้น ก็เป็นที่เชื่อได้ว่า กลุ่มบุคคลที่มีส่วน

ูเห็น หรือเป็นศักรในเรื่งคังกลาว ก็เป็นศักรของหลวงพิบูลฯ อีกพวกหนึ่ง ซึ่งแต่ละพวก
 นี้ก็ได้กระทำการกันไปเอง โดยมีใ้มีการวางแผนการรวมกันแต่อย่างใด และก็ไม่ใ้มีหลัก
 ฐานที่แจ้งชัดควยว่าบุคคลหลาย ๆ กลุ่มที่คิดทำลายชีวิตของหลวงพิบูลฯ นี้เป็นพรรคพวกของ
 พระยาทรงสุรเดช หรือกระทำไปเพื่อมุ่งหวังจะให้พระยาทรงสุรเดชได้กลับมาใช้อำนาจในการ
 ปกครองประเทศแต่อย่างใด นอกจากนี้ยังเป็นใ้เห็นใ้ได้ว่าในบรรดากลุ่มที่ต่อต้านและคิดทำลาย
 ้างอำนาจทางการเมืองของหลวงพิบูลฯ ที่เกิดขึ้นทั้งหมดนี้ มีใ้มีหัวหน้าหรือผู้นำแต่เพียงคน
 เดียว คึงที่หลวงพิบูลฯ มีความเชื่อวาค้นต่อของกลุ่มต่อต้านเขา คือพระยาทรงสุรเดช แต่ตาม
 หลักฐานที่ปรากฏ พระยาทรงสุรเดชไม่ใ้มีอำนาจหรือมีความสามารถที่จะควบคุมบงการกลุ่ม
 บุคคลต่าง ๆ ที่คิดทำลาย้างหลวงพิบูลฯ คึงจะเห็นใ้ได้จากกรที่พระองค์เจ้าบรมเทศก็ไม่ได้
 นิยมชมชอบหรือเป็นพวกเดียวกับพระยาทรงสุรเดชแต่ประการใด รวมทั้งพวกเจ้าเชื้อพระวงศ์
 ต่าง ๆ เช่น กรมขุนชัยนาทนเรนทร ม.จ.วงศ์นิรชรเทวกุล ฯลฯ ก็มีใ้ใ้ให้ความยกย่อง
 พระยาทรงสุรเดชแต่ประการใด ซึ่งในทางตรงกันข้ามพระยาทรงสุรเดชซึ่งเป็นผู้ที่วางแผน
 การฉกฉวยใ้ในวันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕ ได้เป็นผลสำเร็จ นำที่้จะตกเป็นศักรกับพวกเจ้าเชื้อ
 พระวงศ์ต่าง ๆ เนื่องจากเป็นบุคคลสำคัญที่ทำลายระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ของประเทศไทย
 ลงไปใ้ได้ หรือใ้ในกรฉกฉวยหรือลอบวางยาพิษหลวงพิบูลฯ นั้นก็ไม่น่าจะเป็นไปใ้ได้ที่้พระยา
 ทรงสุรเดช จะเป็นผู้บงการ หรืออยู่เบื้องหลังการกระทำนั้น เพราะบุคคลอย่างพระยาทรง-
 สุรเดชคงจะไม่ยอมใ้ใช้วิธีที่้น่าละอายเช่นนั้นใ้ได้ คึงนั้นจึงเป็นใ้ที่้สรุปใ้ได้ว่าหลวงพิบูลฯ นั้นมีศักร
 ทางการเมืองและกลุ่มบุคคลที่้คิดต่อต้านเขาอยู่มากมายหลายพวกหลายกลุ่ม แต่พระยาทรง-
 สุรเดชซึ่งมีความขัดแย้งกันอย่างรุนแรงกับหลวงพิบูลฯ นั้นเป็นบุคคลที่้หลวงพิบูลฯ เห็นว่าเป็น
 ผู้ที่มีอันตรายต่อความมั่นคงใ้ฐานอำนาจทางการเมืองของเขาอย่างมากที่้สุด เนื่องจาก
 พระยาทรงสุรเดชเป็นนายทหารที่้มีชื่อเสียงและเกียรติคุณมาก ประกอบกับมีนายทหารใ้ในกองทัพ
 ส่วนหนึ่งที่ยังจงรักภักดี และนิยมชมชอบใ้ในตัวพระยาทรงฯ อยู่มาก คึงคังกลาวนี้เองที่้ทำให้
 หลวงพิบูลฯ เกิดความไม่มั่นใจวากการดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของเขาใ้ในปี พ.ศ. ๒๔๘๑
 จะใ้มั่นคงและราบรื่นตราบใ้คึงยังกำจัคกลุ่มทางการเมืองต่อต้านลงใ้ได้ คึงนั้นเมื่อหลวงพิบูลฯ
 /ที่

ได้สร้างสมานอำนาจทางการเมืองของเขาได้มั่นคงเพียงพอ และมีกำลังอำนาจอยู่ในมือ
พร้อมที่จะจัดการกวาดล้างได้แล้ว หลวงพิบูลฯ จึงไม่รังรอที่จะดำเนินการจับกุมฝ่ายตรงกัน
ข้ามของตน แต่จากการวิเคราะห์ไว้ในบทที่ ๕ เกี่ยวกับผู้ที่ถูกจับกุมนั้น จะเห็นได้ว่าผู้ต้อง
สงสัยที่ถูกจับกุมล้วนแต่เป็นหรือเคยเป็นบุคคลที่มีข้อขัดแย้งทางการเมืองกับหลวงพิบูลฯ มาตั้งแต่
แรกแล้วทั้งสิ้น โดยมีทั้งพวกเจ้านายเชื้อพระวงศ์ที่ต้องสงสัยว่าคิดก่อการกบฏขึ้น เพื่อนำระบบ
สมบูรณาญาสิทธิราชย์กลับมาใช้ มีทั้งพวกที่เคยร่วมก่อการกบฏสมัยพระองค์เจ้าบรมเทศ มีทั้ง
พวกผู้แทนราษฎรที่แสดงตนเป็นปฏิปักษ์กับรัฐบาลและที่สำคัญคือ เป็นการกวาดล้างพระยาทรง-
สุรเดช และนายทหารที่เป็นพรรคพวกหรือนิยมชมชอบในตัวพระยาทรงฯ ได้จนหมดสิ้นถึงความ
เห็นที่ เซอร์ โจชวย ครอสบี เอกอัครราชทูตอังกฤษได้รายงานไปยังกระทรวงการต่างประเทศ
เทศอังกฤษ ถึงเรื่องการจับกุมปฏิปักษ์ทางการเมืองของหลวงพิบูลฯ ในปี พ.ศ. ๒๔๘๑ นี้ว่า^๑

"การจับกุมดังกล่าวเป็นความต้องการของหลวงพิบูลฯ ที่จะแก้แค้นและเป็นความ
ประสงค์ที่จะกำจัดกลุ่มปฏิปักษ์ทางการเมืองของเขาทั้งกลุ่มพระยาทรงฯ และกลุ่มที่นิยมใน
ระบบกษัตริย์ ทั้งนี้ที่มาจากความหวาดระแวงสงสัย และความไม่สบายใจของหลวงพิบูลฯ
จะเห็นได้ว่าการจับกุมครั้งนี้เป็นการกระทำที่ปราศจากการพิจารณาโดยรอบคอบ และมันจะ
เป็นการลงโทษแก่ผู้บริสุทธิ์รวมไปกับผู้ที่กระทำผิดด้วย"

นอกจากนี้การจับกุมกวาดล้างผู้ต้องสงสัยว่าจะคิดก่อการกบฏต่อหลวงพิบูลฯ ในปี
พ.ศ. ๒๔๘๑ นั้น ยังมีข้อสังเกตเกี่ยวกับข้อหาของจำเลยดังกล่าว คือจำเลยทุกคนที่ถูกกล่าว
หาว่าคิดก่อการจะก่อการกบฏ เพื่อล้มล้างรัฐบาลนั้น ก็มีได้มีการเตรียมการลงมือใด ๆ อันเป็น
เครื่องแสดงให้เห็นว่าจะก่อการกบฏ เพียงแต่ถูกสงสัยว่าคิดจะก่อการกบฏขึ้นเท่านั้น อันเป็น
การผิดกับกรณีกบฏของพระองค์เจ้าบรมเทศ ซึ่งได้ก่อการกบฏแล้ว โดยมีการรวบรวม
กองทหารมาล้อมพระนคร และยื่นคำขาดให้รัฐบาลออกจากตำแหน่ง รวมทั้งได้มีการต่อสู้กับ
ทหารฝ่ายรัฐบาลด้วย แต่ในกรณีผู้ต้องหาที่ถูกจับในปี พ.ศ. ๒๔๘๑ นี้ไม่มีการกระทำดังเช่น

^๑ สถาบันไทยคดีศึกษา, มธ. FO. 371/23586, The Political Situation in Siam.

กบฏวรรเทชกัถกล่าว และไม่มีหลักฐานใดที่จะยืนยันได้แน่ชัดด้วยว่าจำเลยเหล่านี้คิดกบฏ เพียงแต่มีเอกสารบางฉบับที่ตำรวจยึดมาได้ ซึ่งบางฉบับก็ไม่ได้เขียนขึ้นโดยจำเลย และบางฉบับก็มีข้อความที่บ่งบอกว่า จะทำการกบฏอย่างแจ่มชัด เพียงแต่มีข้อความที่พาดพิงถึงรัฐบาลในแง่ติเตียนเท่านั้น ก็ถูกส่งสัยว่าจะก่อการกบฏแล้ว^๑ ดังนั้น การที่ศาลพิเศษตัดสินประหารชีวิต และจำคุกจำเลยทั้งหมด จึงเป็นการใช้กลยุทธ์ทางการเมือง (Political Tactics) ประการหนึ่งของหลวงพิบูลฯ ในการขึ้นครองอำนาจและเป็นเครื่องประกันเสถียรภาพความมั่นคงให้แก่อำนาจทางการเมืองของหลวงพิบูลฯ ต่อไป นอกจากนั้นการกวาดล้างดังกล่าวยังเป็นเครื่องชี้ให้เห็นว่า การขึ้นมาเป็นนายกรัฐมนตรีของหลวงพิบูลฯ ยังมีความไม่มั่นคงนัก และต้องรีบดำเนินการมิให้มีการต่อต้านต่อไป การจับกุมครั้งนี้ยังมีผลทำให้ฝ่ายต่อต้านมีความหวาดกลัว และขยาดที่จะดำเนินการต่อต้านต่อไป และทำให้ผู้ที่สนับสนุนมีความเชื่อมั่นในตัวหลวงพิบูลฯ มากยิ่งขึ้น^๒

สรุปได้ว่า การที่หลวงพิบูลฯ ขึ้นมามีอำนาจทางการเมืองได้สูงสุดในประเทศไทย ในปี พ.ศ. ๒๔๘๑ นั้น หลวงพิบูลฯ ต้องผ่านการต่อสู้กับฝ่ายปรปักษ์ทางการเมืองมาเป็นเวลาหลายครั้ง ซึ่งมีทั้งการต่อสู้โดยเปิดเผยโดยใช้กำลัง หรือการถูกลอบประทุษร้าย การที่หลวงพิบูลฯ ขึ้นมามีอำนาจในการปกครองได้โดยผ่านการต่อสู้มาตลอดเวลา มีผลทำให้เขามีความเชื่อมั่นว่า การที่จะสร้างเสถียรภาพที่มั่นคงให้กับตนเองได้ ไม่มีทางใดที่จะดีไปกว่าการกำจัดปรปักษ์ทางการเมือง ทั้งที่มีอยู่ในเวลานั้น หรือก่อนหน้านั้นให้หมดไป ซึ่งเมื่อทำได้สำเร็จแล้ว จึงจะทำให้หลวงพิบูลฯ เกิดความอบอุ่นและมั่นใจได้ว่า จะไม่มีผู้ตั้งตัวเป็นปรปักษ์ทางการเมือง หรือผู้คิดโค่นอำนาจทางการเมืองของเขาอีกต่อไป ซึ่งก็ปรากฏว่านับตั้งแต่ปี ๒๔๘๑ เป็นต้นมา เขาสามารถครองอำนาจได้อย่างราบรื่น และไม่ต้องใช้อำนาจกวาดล้างปรปักษ์ทางการเมืองของเขาอีกเลย.

^๑ รายละเอียดมีในบทที่ ๕

^๒ สุจิต บุญบงการ, "อำนาจทางการเมืองของผู้นำทหารไทย ศึกษาเปรียบเทียบระหว่างจอมพล ป.พิบูลสงคราม กับจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์", ใน รักเมืองไทย, หน้า ๑๐๘.